

Handwritten notes on a piece of paper in the filing cabinet, including the name "Damen".

A stack of papers in the filing cabinet, with some papers having handwritten notes.

BOOM
LY, Hooverslaan 25, BOOM
evr. Van den Bosch, 64 Jaar
twerps kathedraal)
rkte de bouw van de kathedraal tegen.
er te laten lopen.
Jan 1938

Q S D F G H J K L
W X C V B N

Oxley 66, Mortsel
Mevr. Sestig-Domen, voornaam onbekend
80 jaar, ouders boeren die een hoeve pachten van Diens.
huisvrouw, ouders boeren die een hoeve pachten van Diens.
Informant is geen echte vertelster en weet zich slechts vaag aan enkele verhalen te herinneren. Twee heksensagen in relictvorm, 3 gegevens over de kinderschrik, 1 vermelding van een onderwerse gang met de toevoeging dat het maar een "fabel" is.
Gelooft blijkbaar niet: o.g. is een fabel, de kwade hand waren ziekten. Ze beroopt zich telkens op anderen: dat zegden ze, dat dachten ze.

124E JAARGANG – 2023 | 3 (AUG. - DEC.)

---

volks- kunde

TIJDSCHRIFT OVER
DE CULTUUR VAN HET
DAGELIJKS LEVEN

ISSN 0042-8523

Uitgegeven met steun van de
Vlaamse overheid,
de Universitaire Stichting van België,
het Vera Himlerfonds en Musea
en Erfgoed Antwerpen vzw

Vlaanderen
verbeelding werkt

folio
tijdschriften
& magazines

Redactie: lic. Paul Catteeuw (redactiesecretaris; Kontich),
dra. Sofie De Ruysser (Antwerpen), prof. dr. Hester Dibbits (Amsterdam),
prof. dr. Sophie Elpers (Arnhem), dra. Roselyne Francken (Antwerpen),
prof. dr. Hans Geybels (Leuven), prof. dr. Marc Jacobs (Brugge),
prof. dr. Maarten Larmuseau (Kessel-Lo), prof. dr. Theo Meder (Almere),
dra. Jorijn Neyrinck (Brugge), dra. Hilde Schoefs (Bilzen),
prof. dr. Annick Schramme (Berchem), dra. Els Veraverbeke (Gent),
prof. dr. Johan Verberckmoes (Heverlee)
Verantwoordelijke uitgever: dr. Jur. Paul Peeters ('s-Gravenwezel/Schilde),
lic. Sigrid Peeters (Oelegem/Ranst)
Beeld- en eindredactie: Paul Catteeuw & Johan Verberckmoes

Adressen

Redactie: J.B. Reykerslaan 28, 2550 Kontich, redactie@volkskunde.be
Beheer-Uitgeverij: vzw Centrum voor Studie en Documentatie,
Gillès de Pélichylei 97, 2970 's-Gravenwezel (Schilde), info@volkskunde.be

Website

<https://www.volkskunde.be>

Jaarabonnement

Voor België: € 24,00 – buiten België € 30,00
Voor nummers buiten abonnement: info@volkskunde.be

Het tijdschrift *Volkskunde* werd opgericht in 1888 door August Gittée en Pol de Mont. In 1894 werd Alfons De Cock redacteur.

Van 1914 tot 1920 hield "Volkskunde" op te verschijnen. Daarna berustte de leiding bij Victor de Meyere, vanaf 1936 bijgestaan door Jan de Vries. Vanaf 1938 hebben Jan de Vries, Maurits De Meyer, Pieter Jacobus Meertens en Karel Constant Peeters het tijdschrift voortgezet samen met Jan Gessler en Paul De Keyser.

De nieuwe reeks begon met de 43e jaargang (1940-41). Vanaf 1967 werd de redactie geleid door P.J. Meertens en K.C. Peeters, vanaf 1972 aangevuld door Jan Theuwissen en Johannes Jacobus Voskuil.

Na het overlijden van K.C. Peeters werd vanaf 1976 de redactie geleid door Jan Theuwissen en Stefaan Top. Van 2008 tot 2020 was Stefaan Top eindredacteur.

In 2012 werd de reeks vanaf de 113e jaargang in zijn huidige vorm vernieuwd.

Vanaf 2021 leiden Paul Catteeuw en Johan Verberckmoes de beeld- en eindredactie. De redactie is interdisciplinair en Vlaams-Nederlands samengesteld.

Een zwanenzang en praktische bezwaren.

Het plan Hoffmann-Krayer en de *Internationale (Europese) Etnologische Bibliografie* in het begin van de 21^e eeuw.

“Maar doodslaan deed hij niet, want tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren, en ook weemoedigheid, die niemand kan verklaren, en die des avonds komt, wanneer men slapen gaat. Zo gingen jaren heen. De kindren werden groot.”
(uit Het Huwelijk, Willem Elsschot, 1910)

“Sommigen van de werkgroep wilden nog verder gaan en nog drastischer ingrijpen. Een meerderheid vond dit nu niet opportuun. Immers ook het plan-Hoffmann-Krayer is innig verbonden met de geschiedenis van het vak volkskunde en dus kun je niet zo maar alles op zijn kop zetten of gewoon elimineren. Dit nieuwe plan wordt voortaan in de IVB toegepast. De toekomst zal uitwijzen of het het jaar 2000 zal halen”.(Stefaan Top, 1994).¹

“Er wordt – om praktische redenen – geen rekening gehouden met het vernieuwde classificatieplan Hoffmann-Krayer: de vermelde rubrieken slaan op de oudere versie van bedoeld plan” (disclaimer gepubliceerd bij elke aflevering van de tijdschriftenschouw in bijna elk nummer van Volkskunde van 1994/4 tot 2000/4)

“Is dit nu later?” (Stef Bos, 1990)

Parateksten knippen, plakken en combineren: een volkskundige canon?

Sinds het academiejaar 2023-2024 bestaat er in Vlaanderen op masterniveau opnieuw een afstudeeroptie die men in de vorige eeuw respectievelijk “licentie/licentiaat” en “volkskunde” zou genoemd hebben. De major “immaterieel erfgoed en etnologie/intangible heritage and ethnology” is een van de tien afstudeerprofielen binnen de tweejarige master erfgoedstudies

1 S. Top, ‘Internationale volkskundige bibliografie (IVB)’, *Volkskunde* 95:1, 1994, p. 33-42, p. 42. De ondertitel van het tijdschrift was toen nog: “Driemaandelijks tijdschrift voor de studie van het volksleven”.

aan de Universiteit Antwerpen. De kern in het afstudeerjaar bestaat uit een masterscriptie en stage binnen de bandbreedte van de major, en in casu vakken over “participatieve methodes” (Suzie Thomas), “repertoires” (Marc Jacobs) en vooral het “borgen van immaterieel erfgoed”, gedoceerd door hoogleraar Sophie Elpers. De laatstgenoemde professor focust op en gaat uit van de concepten en instrumenten die binnen het paradigma van de *Conventie voor het borgen van immaterieel erfgoed* (UNESCO, 2003) worden gebruikt, aangevuld met etnologische literatuur, praktijken en werkingen die binnen de reikwijdte en bandbreedte van SIEF² vallen. In het vak “repertoires: van volkscultuur tot cybercultuur” bespreek ik zelf in één les en passant het plan Hoffmann-Krayer. Ik bezoek samen met de deelnemers enkele eerbiedwaardige monumenten, meer bepaald het erfgoed van de Nederlandse Volkskundige Bibliografie (NVB), de jaarboeken (1939-1993) van de Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde (KBCV), Vlaamse (en een tijdlang ook de Waalse) afdeling, met aanvulling door het Vlaams Centrum voor Volkscultuur (voor de jaren 1994-1999) en tenslotte de *Internationale Volkskundliche Bibliographie* (1917-1999). Enerzijds doe ik dit omdat ik vind dat de studenten die zich specialiseren in immaterieel erfgoed en etnologie minstens op de hoogte moeten zijn van dat soort wetenschappelijk erfgoed (een stukje voorgeschiedenis) in hun vakgebied, maar ook omdat ze zich bewust moeten zijn van de kans op een aanvullende operatie bij zoektochten via Google en de elektronische bibliografische zoekinstrumenten (met downloadbare pdf-faciliteiten) waartoe ze via de universiteit (geprivilegieerd) toegang hebben. Ik druk de studenten op het hart dat ze bij gespecialiseerd onderzoek rond een item uit volkscultuur in Vlaanderen en Nederland best ook nog de oefening via de oranje en gele instrumenten doen. Niet al die instrumenten zijn al gedigitaliseerd, dus voorlopig moet het nog op ouderwetse wijze in de bibliotheek, door aan de hand van thematische codes tientallen boekwerken vast te nemen en te doorploegen. Ik roep ook even herinneringen op aan de tijd van de fichebakken en reeksjes met parateksten gevulde of lege fiches, al dan niet met elastiekjes errond. Die behoorden een halve eeuw geleden tot de materiële cultuur van de opleiding en onderzoekspraktijk van hun voorgangers, in sommige gevallen hun grootouders of ouders.

Anderzijds gebruik ik het plan Hoffmann-Krayer uit de 20e eeuw om de deelnemers aan de cursus te wijzen op de breuklijnen en dijkbreuken die er in de 21e eeuw in het studiegebied of de stroom-met-vele-namen (van folklore, volkskunde en volkscultuur over Europese etnologie tot erfgoedstudies) zijn ontstaan en zich nauwelijks nog laten onderschikken in oude schema's of plannen. Denk hierbij in het kwart van deze eeuw naast borgen van immaterieel erfgoed en veel meer diversiteit van cultuuruitingen à la UNESCO, aan doorgedreven interdisciplinariteit, digitale paratekstinstrumenten (de steekkaarten en de bergen fotokopies zijn verdwenen) en benaderingen van “erfgoed” (beleid en praktijk) in de breedste zin van het woord, maar ook aan cybercultuur, studie van sociale media en digitale etnografie.

2 <https://www.siefhome.org/> (bezoekt op 1-2-2024).

Ondergetekende maakte zelf kennis met het instrument van de “volkskundige bibliografie” in 1983, in de eerste licentie geschiedenis aan wat toen nog de Rijksuniversiteit Gent was, toen ik een keuzevak “volkskunde” volgde. Dat was een inwijding(sritueel) gedoceerd door dr. René Haeseryn (1929-2016). Hij maakte duidelijk dat dit instrument, “hét plan Hoffmann-Krayer”, samen met de collecties in volkskundige musea en volkskundige enquêtes/atlassen, als een manier kon worden gezien om de traditionele canon van het vakgebied “volkskunde” te vatten.³ Ook al behoorde het niet tot de standaard heuristische instrumenten die ik als student geschiedenis kreeg ingelepeld, dankzij die inleiding in de volkskunde, heb ik er toen (1983-1985), in de oertijd van fiches, leeszaalen en fotokopies, zeer nuttig gebruik van kunnen maken voor mijn licentiaatsverhandeling over charivari in Vlaanderen. Na het afstuderen heb ik nog twee jaar (1985-1987) burgerdienst moeten doen in de seminariebibliotheek voor volkskunde in de Rijksuniversiteit Gent. Ik heb in de steekkaartencatalogus met het plan Hoffmann-Krayer de aanwezige en binnenkomende literatuur mogen ontsluiten en had toen al het gevoel als alternatieve dienstplichtige voltijds bezig te zijn met forceren, oprekken en negeren. Ook al werd kort na het einde van mijn (burger)dienstplicht de actieve volkskundeseminariebibliotheek en onderwijs van klassieke volkskunde te Gent gewoon stopgezet en ontmanteld, mede door de pensionering van dr. Haeseryn, en ook al ging dus het op punt gestelde steekkaartensysteem (en mijn werk) zo stomweg verloren, het heeft mij wel de gelegenheid gegeven om als jonge twintiger bijna twee jaar vredevol en “slow science”-gewijs te lezen en me die “volkskundige canon” eigen te maken. Het brengt ook de ficheperiode, de kloeke boeken en ambachtelijk in harde kaften ingebonden jaargangen van tijdschriften in het menswetenschappelijk onderzoek van voor de jaren 1990 in herinnering. Of hoe het systeem van Hoffmann-Krayer een materiële vorm had buiten gedrukte bladzijden, voor en soms ook na publicatie. Het is moeilijk na te gaan hoeveel exemplaren van de “oranje” Nederlandse Volkskundige Bibliografie werden ontmanteld en geknipt op de voorgedrukte stippellijntjes tussen de titels, op fiches gekleefd en in de eigen studeerkamer in kaartenbakken verwerkt.⁴

In een “Vlaamse bijdrage” tot de bundel *Antiquaren, liefhebbers en professoren* (themanummer van *Volkskundig Bulletin* in 1994 en verzorgd door Stefaan Top) over volkskundige bedrijvigheid aan de Katholieke Universiteit Leuven tussen 1939 en 1994, wordt niet alleen het bibliografisch werk van K.C. Peeters (1929-

3 M. Jacobs, De methode, eerst de oranje (NVB), dan de gele (jaarboeken KBCV), dan de grijs-witte (tijdschriftenschouwen in nummers van Volkskunde) en tenslotte de groene reeksen (IVB), naast de thematische fichebakken in de seminariebibliotheek van de universiteit of het volkskundemuseum te Gent, werd me als aanbevolen “wandelroute” door René Haeseryn aangeleerd, ingeval ik ambities zou hebben (gehad) ook “academisch volkskundige” te worden.

4 Zie <https://faro.be/blogs/marc-jacobs/afcheid-van-dr-rene-haeseryn-volkskundige-uit-de-gentse-school> (bezocht op 1-12-2023); P. Catteeuw en M. Jacobs, ‘I B 2, II B, X B, XII D, ... In memoriam Dirk Callewaert (1941 - 2022)’, *Volkskunde* 124:1, 2023, p. 79-82; vergelijk met het onderzoeksmateriaal van Theresa Perabo in: M. Jacobs, ‘Theresa Perabo, Wilhelm Mannhardt und die Anfänge der Volkskunde: neue Wege der Wissensproduktion im 19. Jahrhundert. Münster, Waxmann, 2022’, *Volkskunde* 124:1, 2023, p. 305-311.

1975) en zijn studenten dat leidde tot de NVB, in herinnering gebracht: *“Naast de onuitputtelijke sagen heeft K.C. Peeters ook nog gezorgd voor een praktisch instrument, dat in Vlaanderen al vele jaren een desideratum was, namelijk een volkskundige bibliografie. Vanaf het begin van de jaren '60 heeft hij tientallen studenten weten aan te trekken om een eindverhandeling te wijden aan de geschiedenis van een tijdschrift en aan de inhoudelijke ontsluiting ervan volgens het plan-Hoffmann-Krayer. Aldus ontstond de Nederlandse Volkskundige Bibliografie”*.⁵

Het is interessant op te merken hoe ook Top vervolgens als lesgever in zijn kerncursus in de jaren 1980, 1990 en het begin van de 21e eeuw, het onderliggende plan en de bibliografische constructie linkte aan een canonperspectief: *“In de cursus ‘Nederlandse volkskunde’ komen de volgende onderwerpen aan bod: omschrijvingen van het begrip volkskunde, de verschillende benaderingswijzen en methodes, de volkskundige canon (kanttekeningen bij het plan-Hoffmann-Krayer) en zijn heuristiek, aspecten van de volksverhaal- en de volksliedstudie”*.⁶ Maar ook die cursus, de leerstoel en de seminariebibliotheek volkskunde zouden in de 21e eeuw aan de Katholieke Universiteit Leuven worden ontmanteld.

Willem Frijhoff heeft het belang en enkele functies van het classificatieplan in de 20e eeuw geapteerd en benadrukt in een sleuteltekst in 1997:

*“Ondanks de congenitale onzekerheid over de formele definitie van <volkscultuur> als object van de volkskunde, bestaat er internationaal een hoge mate van feitelijke overeenstemming over het onderzoeksterrein dat door de volkskunde empirisch wordt bestreken. In feite ligt dit reeds sinds 1917 besloten in het classificatieplan dat de Zwitserse volkskundige Eduard Hoffmann-Krayer (1864-1936) op basis van eerdere rubriceringen toen ontwierp voor de Internationale Volkskundliche Bibliographie, die nog steeds verschijnt. De indeling van de bibliografie fungeert als matrix voor de zogenaamde <volkskundige canon> van themagebieden die internationaal tot het werkterrein van de volkskunde worden gerekend. Daartoe vallen thema's als feesten, rituelen, geloofsvoorstellingen, kleding, voeding, wooncultuur, omgangsvormen, muzikale uitingvormen, vertelcultuur, streek-, groeps- en spreektaal.”*⁷

Het langzaam uitfaserende internationale referentiekader: de IVB

In een vorige bijdrage over de rol van enkele parateksten in de geschiedenis van volkskunde en folklore, waaronder de codes van Hoffmann-Krayer, ben ik dieper ingegaan op de geschiedenis, impact en wegdeemsteren van het

5 S. Top, 'Volkskundig onderwijs en onderzoek aan de Katholieke Universiteit van Leuven (1937-1994). Bijdrage tot de wetenschapsgeschiedenis van een discipline', *Volkskundig Bulletin* 20:3, 1994, p. 375-393, p. 382.

6 Top, *Volkskundig*, p. 378.

7 W. Frijhoff, *Volkskunde en cultuurwetenschap: de ups en downs van een dialoog*, Amsterdam, KNAW, 1997, p. 13.

classificatieplan.⁸ De *Internationale Volkskundliche Bibliographie* was in Europa het referentiepunt om mogelijke aanpassingen en actualisering van het plan te volgen. Het is niet toevallig dat zowel K.C. Peeters als Stefaan Top in diverse bijdragen de aanpassingen van het plan Hoffmann-Krayer in de *Internationale volkskundige bibliografie* nauwgezet opvolgden en regelmatig de veranderingen signaleerden en publiceerden. De bestaande systemen, bijvoorbeeld in de tot het einde van de 20e eeuw lopende oranje Nederlandse Volkskundige Bibliografie, werden niet direct aangepast. Er werd getracht de reeks volgens grotendeels hetzelfde classificatieplan van een à twee decennia eerder tot het einde van de eeuw vol te houden. Daarna kon eventueel een update, als de 20e eeuw netjes neergelegd zou zijn (hoewel dan strikt genomen ook 2000 zelf nog had moeten worden meegenomen).

Het is sinds 1994 geleden dat in dit tijdschrift nog eens een geactualiseerde versie van “het plan” (en dus de “canon”) door Stefaan Top werd gepubliceerd. Dit was in de periode toen Rainer Alsheimer van de Universiteit Bremen de coördinatie van de internationale volkskundige bibliografie waarnam en bezig was om het project na 1989 op een nieuw millennium voor te bereiden. Pro memorie, 1989 was het jaar van de val van het IJzeren Gordijn en de Berlijnse Muur in het bijzonder, de implosie van de USSR en haar satellietregimes en het opstarten van staatkundige wijzigingen in het her-één-te-maken-Duitsland en in andere gebieden van het vroegere Oostblok. Het was het jaar van de uitvinding van het wereldwijde web. 1989 was ook het jaar van de UNESCO-aanbeveling voor traditionele cultuur en folklore, die grotendeels dode letter bleef.

Zoals uit een van de motto's (citaat van Top van 1994 in het begin van dit artikel), blijkt, was het IVB-traject *work in progress*, vol onzekerheid, verandering en hoop. En dan vroeg Top als Belgisch vertegenwoordiger in de IVB zich in dit tijdschrift openlijk af of het jaar 2000 zou worden gehaald. Wat “het” te halen fenomeen was, daarover kan discussie zijn. Was het de al dan niet “radicale” vernieuwing van het classificatieplan? Ging het over de vraag of diverse lopende bibliografische trajecten zich hierin zouden schikken, of niet? Over de Internationale Volkskundige Bibliografie of de “traditionele volkskundige canon”? Of over “het volksleven”, de (pas in 2001 effectief vervangen) ondertitel van het tijdschrift *Volkskunde*, het vakgebied of de discipline van/in volkskunde zelf?

In de jaargang 1994 publiceerde Stefaan Top nog een korte aanvulling op zijn bijdrage eerder dat jaar. Hij signaleerde dat er belangrijke hangende problemen waren omdat men er niet in slaagde overeenstemming te krijgen over de vertaling van begrippen, in functie van het opstellen van een drietalig trefwoordenregister.⁹ Top signaleerde ook een diepere discussie die was aangekaart door Manuel Dannemann uit Santiago in Chili, die vond dat er te

8 M. Jacobs, ‘Parateksten, folklore, volkskunde, bibliografische instrumenten en nieuwe woorden in de 20e en de 21e eeuw’, *Volkskunde* 124:3, 2023, p. 375-399; M. Jacobs, ‘Daar spreken we nog over ...’. Over disciplinaire vertogen en praktijken, voor en met elektronische dataverwerking, *Volkskunde* 124:3, 2023, p. 333-337.

9 S. Top, ‘Internationale Volkskundige Bibliografie (IVB)’, *Volkskunde* 95:4, 1994, p. 271-273.

veel sociale wetenschappen dreigden aan bod te komen. Dannemann, maar ook Top, komt dan tot het volgende veelzeggende statement waaruit blijkt dat in 1994, alle afscheidsdemonstraties ten spijt, een notie als “volksleven” nog wordt gekoesterd:

*“In zijn ogen glijdt de Europese volkskunde langzaam maar zeker af van haar primair object, namelijk de echte, doorleefde volkscultuur, zoals die nog in de Zuid Amerikaanse landen springlevend is. (...) Terwijl de Zuid Amerikaanse ‘folklore’ zo te zeggen voor het grijpen ligt, is dit in Europa beslist niet meer het geval. En nochtans maken wij ook nog volksleven, dat over honderd jaar wellicht als ‘folklore’ beschouwd zal worden”.*¹⁰

In diezelfde bijdrage signaleerde Top nog een probleem rond de aflevering van pakjes steekkaarten voor de IVB voor de jaren 1991 en 1992. De fiches voor 1991 waren nog door Frans Silis van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel voor zijn pensionering aangeleverd en voor 1992 zou het werk misschien verdeeld kunnen worden tussen Gent, Antwerpen en Leuven, zo stelde Top voor. “Misschien komt er een andere (betere) oplossing, aangezien er sprake is dat de Koninklijke Belgische Commissie voor volkskunde grondig hervormd wordt”.¹¹ Dit kreeg in 1998 decretaal en in 1999 in de praktijk zijn beslag met de oprichting van het Vlaams Centrum voor Volkscultuur en de afschaffing van de KBCV, Vlaamse afdeling.¹²

In de eerste jaren van de 21e eeuw waren er nog diverse onderzoekers, ook ondergetekende, in Vlaanderen in opdracht bezig met het afronden van bibliografische projecten op basis van het classificatieplan Hoffmann-Krayer, trajecten die uiteindelijk met het referentiejaar 1999 bleken te eindigen. Dit gaat over het hoger vermelde traject van het in 1999 opgerichte VCV dat het werk van de KBCV moest afronden voor de jaren 1994-1999, waarna het niet werd gecontinueerd.

Rainer Alsheimer was in staat om nog afleveringen van de *Internationale Volkskundliche Bibliographie* te coördineren en op te leveren tot en met het jaar 1998. In 1999 was hij samen met zijn correspondenten tot in 1996 geraakt.¹³ De uitgever, Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn, zou ook de volgende afleveringen met betrekking tot de jaren 1997 (gepubliceerd in 2000), 1998 (gepubliceerd in 2001) en 1999 (gepubliceerd in 2004) uitgeven. In een fondscatalogus van de uitgever uit 2008, waar die delen te koop werden aangeboden, staat voor het jaar 2000 nog “in voorbereiding”. Wie vandaag bij de uitgever-boekhandelaar-antiquaar op de bestelwebsite zoekt, komt van een koude kermis thuis. De *Internationale Volkskundliche Bibliographie* is niet meer leverbaar door Dr. Rudolf Habelt GmbH, ook niet antiquarisch en is sinds 2013 helemaal uit het fonds

10 Ibidem, p. 272-273.

11 Ibidem, p. 273.

12 M. Jacobs, “Steekkaarten, -bakken en publicaties: de ingewanden van de ‘volkskunde’ in de 20e eeuw”, *Volkskunde* 124:3, 2023, p. 339-374.

13 R. Alsheimer, e.a. (red.), *Internationale Volkskundliche Bibliographie = International Folklore Bibliography = Bibliographie Internationale d’Ethnologie. Für das Jahr 1996 mit Nachträgen für die vorhergehenden Jahre. Im Auftrag der Deutschen Gesellschaft für Volkskunde e.V. und der Universität Bremen*, Bonn, Habelt, 1999.

gehaald. Er is nooit een aflevering over 2000 gepubliceerd. De IVB over 1998, en zeker die voor 1999, blijkt haast onvindbaar, ook bij de bekende webshops of in antiquariaten. De uitgever Habelt was zo vriendelijk mij bij het voorbereiden van deze tekst een pdf toe te sturen van die zeldzame laatste aflevering, verzorgd door Karin Maria Rooleid.

“In this regard no decisions were made in either way; although for practical reasons no further support”

Toch was blijkbaar in extremis nog getracht om het project binnen SIEF door te geven en over te dragen naar Estland, met name naar een enthousiaste bibliografe die al enkele jaren had meegewerkt, Karin Maria Rooleid. Zij liet in januari 2003 weten dat de coördinatie van het project door haar en collega's in Tallinn en Tartu was overgenomen. Achteraf bekeken is het zowel veelzeggend als pijnlijk te moeten lezen dat de nieuwe coördinatrice en haar instelling zelf de reeks niet hadden en moesten vaststellen dat in heel Estland samen er geen volledige set aanwezig was: *“Unfortunately, the full set of IFB is not available in the libraries of Estonia. Out of the number of 44 volumes there are obtainable only 31 volumes, and even those are divided in between Tartu (17 vol.) and Tallinn (14 vol.)”*¹⁴ Wie in 2003 in Estland die onvolledige reeks wou consulteren, moest zeven verschillende instellingen bezoeken. Rooleid voelde zich verplicht direct ook haar voorganger Rainer Alsheimer van harte te danken dat hij zo vriendelijk was geweest een zestal oudere jaargangen te sturen naar Estland.

Karin Rooleid moest eerst de opdracht vervullen om de 20e eeuw af te ronden, dus de aflevering voor het jaar 1999 (en eventueel 2000) en aanvullingen voor de voorgaande jaren samen te stellen en in druk op te leveren, en daarna na te gaan wat er over de 20e eeuw in een digitale vorm kon worden aangeboden in samenwerking met de Universiteit van Bremen waar ze over de databank van Alsheimer beschikten. Na het afwerken van die opdrachten van haar voorgangers kon ze dan proberen het internationaal bibliografisch werk voor de 21e eeuw door te starten, te beginnen met het jaar 2000 of 2001. De eerste twee opdrachten zijn gelukt. In 2004 werd de aflevering voor 1999 opgeleverd.¹⁵ Ook een elektronische versie van de bibliografie voor de jaren 1985 tot 1998, wat door Rainer Alsheimer al opgeleverd was in gedrukte vorm, kon ook worden gerealiseerd. Vandaag is “de IVB-online” helaas niet meer beschikbaar of online vindbaar, tenzij fragmenten via de Wayback-machine (archive.org). Hieruit blijkt dat naast zoeken op woorden in de databanken, ook werken via de in 1998 gebruikte versie van het plan Hoffmann-Krayer

14 K. Rooleid, 'On the International Bibliography of Ethnology', *Folklore. Electronic Journal of Folklore* 23:1, 2003, p. 115-131.

15 *Internationale Volkskundliche Bibliographie = International Bibliography of Ethnology = Bibliographie Internationale d'Ethnologie für das Jahr 1999 mit Nachträgen für die vorausgehenden Jahre, herausgegeben von Karin Maria Rooleid im Auftrag der Deutschen Gesellschaft für Volkskunde e.V. in Zusammenarbeit mit der Universität Bremen, Bonn, Dr. Rudolf Habelt GmbH, 2004.*

mogelijk was via de EVIFA-website. In 2023 lijkt deze optie van zoeken via die bijzondere parateksten tot nader order verdwenen.¹⁶

Vanaf 2008 werd het relatief stil in de internationale gepeerreviewde literatuur. Een in 2008 terloops geformuleerde opmerking in een artikel van Bjarne Rogan in *Ethnologia Europaea* over de megaprojecten in de volkskunde en over SIEF in de 20e eeuw is veelzeggend: “*The last vestige of its fundraising function is die Internationale Volkskündliche Bibliographie, a project still supervised by SIEF through a working group – in the name, but in practice?*”¹⁷

Echo's van de zwanenzang binnen en buiten SIEF klinken nog door in de online vindbare nieuwsbrieven van SIEF die in die periode onder redactie van Peter Jan Margry (1956) werden uitgegeven. In de nieuwsbrief van 2004 kondigde Karin Maria Rooleid nog trots aan dat het volume van de IVB over het jaar 1999 klaar was en dat SIEF-leden met korting het volume bij de uitgever Habelt in Bonn konden bestellen. Het was een nieuw begin, sterk gemarkeerd door het vervangen van de titel *International Folklore Bibliography* door *International Bibliography of Ethnology!* Rooleid vond het verder belangrijk om de lezers het voorstel voor een nieuwe versie van het classificatieplan te presenteren: klaar voor een nieuwe eeuw (strikt genomen vanaf 2001) en een nieuw millennium. In dat nummer van de SIEF-nieuwsbrief publiceerde ze pro memorie ook de nieuwe versie van het classificatieschema dat voortaan zou worden gehanteerd.¹⁸ Dat had ze ook in een licht andere vorm in haar artikel in het online tijdschrift *Folklore. Electronic Journal of Folklore* al weergegeven.

Een jaar later, in 2005, publiceerde Rooleid in de SIEF-nieuwsbrief opnieuw wat “*News from the International Bibliography of Ethnology-IBE (IVB/IFB)*” waarbij ze een *Bibliographic Workshop* in het *Estonian Literary Museum* op 27 en 28 juli 2005 probeerde te presenteren of herverpakken als eigenlijk bijna een SIEF-werkgroep en eigenlijk bijna een IVB-bijeenkomst zoals haar voorganger Rainer Alsheimer die met meer Deutsche Marken in de jaren 1990 had kunnen organiseren. Daarbij werd niet onder stoelen of banken gestoken dat de coördinatrice voluit botste op problemen, zeker bij de combinatie van diverse talen en vakjargons en de omgang met vereisten van online databanken: “*terminological problems, which she had faced during her bibliographical work. She observed a large number of synonymous terms, used by ethnologists, folklorists, cultural and social anthropologists, and cultural historians, that nevertheless should be unified in the IVB online version. Difficulties arise, when it comes to selection: what kind of words or phrases should be chosen as main entries for the subject index*” (...) *As the terminological problems aren't all solved, we need to continue our objective, scholarly*

16 “Die IVB-Online ist die elektronische Ausgabe der Druckversion der Internationalen Volkskundlichen Bibliographie. Sie wird von der Deutschen Gesellschaft für Volkskunde herausgegeben und berücksichtigt mit dem aktuellen Datum die Daten aus den Jahren 1985-1998.” Hierbij werd gewezen op de EVIFA - Virtuelle Fachbibliothek Ethnologie - Universitätsbibliothek der Humboldt-Universität zu Berlin: <http://www.evifa.de> (bezocht op 1-2-2024). In februari 2024 werkt de referentie https://www.evifa.de/cms/de/evifa_recherche/ivb_online/ niet meer.

17 B. Rogan, ‘The troubled past of European Ethnology. SIEF and International Cooperation from Prague to Derry’, *Ethnologia Europaea. Journal of European Ethnology* 38:1, 2008, p. 66-78, p. 75.

18 K. Rooleid, ‘News from the IVB/IBE: new volume and new structure’, *SIEF Newsletter* 3:2, 2004, p. 19-22.

and favourable discussion.¹⁹ Maar blijkbaar bleef het stil, de geleerden bleven haperen op “vertaalproblemen” – die ook over de grenzen van de canon of het studiedomein gingen (zie bijvoorbeeld de discussie over de vraag of 19K nu popsongs of Schlager als rubriek is, wat in het Nederlands twee andere genres zijn). Hoe kies je tussen de twee en hoe sterk speelt de regio of het netwerk mee waarin je zo’n keuze maakt? De oplossing is ... alleen “19K” gebruiken.

In *SIEF Newsletter*, 7:2, 2009, p. 29 verscheen nog een (hieronder geciteerd) anoniem berichtje onder de titel “*International Folklore Bibliography*”. Die ongelukkige, slordige of zelfs nalatige woordkeuze, “*adding insult to injury*”, nadat door Rooleid zo expliciet gekozen was om vanaf 1999/2004 in het Engels voortaan de titel met etnologie in plaats van folklore te gebruiken, spreekt boekdelen over de stiefmoederlijke opvolging en afhandeling binnen de top van SIEF in die periode.

“International Folklore Bibliography.

After the coordination and production of the yearly volume of the International Folklore Bibliography (IVB) had been transferred from Bremen in Germany to Tartu in Estonia (at the Estonian Literary Museum), Karin Maria Rooleid made a successful restart with the editing of the volume over 1999 (published in 2004). Unfortunately since then, due to different circumstances, the publication of subsequent volumes ceased. As the IVB was edited in ‘Auftrag der Deutschen Gesellschaft für Volkskunde’ and was ‘virtually’ placed on SIEF’s website, both the boards of the DGV and SIEF started a discussion if the bibliographic endeavour should be continued or not. In this regard no decisions were made in either way; although for practical reasons no further support for the existing waning project could be given anymore. What SIEF concerns, as the IVB-project was once erroneously arranged among the SIEF Working Groups it was decided to correct this positioning. This year there was on H-Folk a discussion on the need (yes!) of a bibliographic instrument, see: <http://www.h-net.org/~folk/> and check the July 2009 logs.”²⁰

Eerder een dieptepunt dan een orgelpunt, voor een instrument dat in de voorgaande eeuw in het traditioneel volkskundig academisch onderwijs de “traditionele canon” moest uitdrukken. Maar die werd nu ook internationaal losgelaten, na outsourcing naar Oost-Europa, door de sterkhouders in en buiten Duitsland, inclusief in SIEF, een organisatie die zich in die periode ook uitermate moeizaam probeerde te verhouden met het nieuwe paradigma van het borgen van immaterieel erfgoed (UNESCO-conventie 2003).

19 K. Rooleid, ‘News from the International Bibliography of Ethnology-IBE (IVB/IFB)’, *SIEF Newsletter* 4:1, 2005, p. 23.

20 [Anoniem], ‘International Folklore Bibliography’, in: *SIEF Newsletter* 7:2, 2009, p. 29.

Volkkunde in Vlaanderen in het laatste kwart van de 20e eeuw in actie: Stefaan Top met een exemplaar van de oranje Nederlandse Volkskundige Bibliografie. (foto collectie familie Top)

De laatste versie van het classificatieplan “Hoffmann-Krayer”

Er zijn diverse losse eindjes. Een ervan is in dit tijdschrift, dat we hierbij proberen in/op te lossen. Sinds het artikel van Stefaan Top dertig jaar geleden verscheen er in *Volkskunde* in het Nederlands nooit de meest recente versie van het classificatieplan dat de Internationale Etnologische Bibliografie in de 21e eeuw had moeten schragen. We baseren ons hiervoor op de versie die Rooleid in de interne SIEF-nieuwsbrief in 2004 onder de aandacht had proberen te brengen, in combinatie met de tegenwoordig nauwelijks nog te vinden *Internationale Etnologische Bibliografie* en de publicatie in 2003 in *Folklore. Electronic Journal of Folklore*. Het volgende overzicht rondt in het Nederlands een reeksje artikels van Peeters en Top uit onder andere 1946, 1979 en 1994 af.²¹ Dit is niet alleen een kwestie van de creatie van een extra bron, maar ook van wat Amerikaanse psychologen zo mooi “closure” noemen, “het een plekje geven”, om dan verder te gaan. Cursief staat wat er in de laatste versie veranderd was.

1 Etnologie als wetenschap

- A. Bibliografie en bronnen
  - 1. Bibliografie
  - 2. Bronnen
- B. Berichten over *etnologisch* onderzoek
  - 1. Onderwijs- en onderzoeksinstellingen, wetenschappelijke verenigingen
  - 2. Congressen
  - 3. Musea, verzamelingen, tentoonstellingen²²
  - 4. Personalía
  - 5. *Synthetische rapporten*²³
- C. Geschiedenis, theorie en methoden²⁴
  - 1. Geschiedenis van de *etnologie*
  - 2. Theorie van de *etnologie*
  - 3. Methoden, technieken, hulpmiddelen
  - 4. *Etnologie* en verwante disciplines
- D. Culturele processen

21 K.C. Peeters, ‘Naar een bibliografie van de Vlaamse folklorie’, *Oostvlaamse Zanten* 21, 1946, p. 91-136; K.C. Peeters, ‘Het plan Hoffmann-Krayer. Historiek en aanvullingen’, in: *Jaarboek van de Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde* 23, 1970, p. 17-31; Top, ‘Het plan-Hoffmann-Krayer gewijzigd’, *Volkskunde* 80:3, 1979, p. 311-318; Top, Internationale.

22 In S. Top, ‘Internationale Volkskundige Bibliografie (IVB)’, *Volkskunde* 95:4, 1994, p. 272 wordt gesignaleerd dat in een meeting van de IVB-medewerkers in Peronell-Camumum (Oostenrijk) overeengekomen was om IB3 tot een afzonderlijke rubriek te maken, namelijk ID Museum en museumkunde en als onderdelen 1. Algemeen. 2. Geschiedenis van Musea, 3. Methoden en technieken. 4. Museumgidsen. 4A. Algemeen. 4B Nationaal. 4C. Regionaal. 4D. Lokaal. Culturele processen zou dan IE worden. “De reden hiervoor is dat honderden steekkaarten over deze onderwerpen handelen, zodat het geheel enigszins onoverzichtelijk” (p. 272) wordt.

23 In plaats van “5. Overzichten m.b.t. landen en volkeren.”

24 In plaats van “C. Geschiedenis, theorieën en methoden van de volkskunde”.

2 Regionale etnologie

A. Algemeen

1. Verscheidene taalgebieden
2. Engels taalgebied²⁵
3. Frans taalgebied²⁶
4. Italiaans taalgebied²⁷
5. Spaanse, Catalaanse en Portugese taalgebieden²⁸
6. Overige Romaanse taalgebieden²⁹
7. Duits taalgebied³⁰
8. Nederlands en Fries Taalgebied³¹
9. Noord-Germaans taalgebied³²
10. Grieks taalgebied
11. Oost-Slavisch taalgebied³³
12. West-Slavisch taalgebied³⁴
13. Zuid-Slavisch taalgebied³⁵
14. Keltisch taalgebied
15. Andere Indo-Europese taalgebieden³⁶
16. Fins-Oeigrische taalgebieden³⁷
17. Andere taalgebieden³⁸

3 Etniciteit, identiteit, levensstijlen³⁹

A. Algemeen

B. Stereotypen, waarden, normen

C. *Thuisland, Nationaliteit*⁴⁰

D. Minderheden

E. Migratie

25 Geschrappt “, inclusief het Engels-Amerikaans”.

26 Geschrappt “, inclusief het Provençaals en het Frans buiten Europa”.

27 Geschrappt “, inclusief het Sardisch”.

28 Geschrappt “, inclusief de Iberisch-Romaanse taalgebieden buiten Europa”.

29 Geschrappt “(Retoromaans, Roemeens)”.

30 Geschrappt “, inclusief het Duits-Amerikaans en het Jiddisch”.

31 Geschrappt “inclusief het Afrikaans”.

32 Geschrappt “(Deens, Zweeds, Noors, IJslands, Faeröers)”.

33 Geschrappt “(Russisch, Oekraïens, Witruussisch)”.

34 Geschrappt “Kaschubisch, Pools, Tsjechisch, Slowaaks, Servisch”.

35 Geschrappt “(Sloveens, Kroatisch, Servisch, Macedonisch, Bulgaars)”.

36 Geschrappt “(Litouws, Lets, Albanees, Ossich, Armeens, Zigeunertaal)”.

37 Geschrappt “(Hongaars, Fins, Estlands, Livisch, Laps)”.

38 Geschrappt “(Baskisch, Turks, Kaukasisch)”.

39 Noteer dat in de versie die Stefaan Top in 1994 in dit tijdschrift gepubliceerd heeft, alle rubrieken onder 3. Etniciteit, identiteit, levensstijlen; 4. Leeftijden, geslacht, groepen; 5. Economie, wereld van de arbeid, beroepen, cursief gedrukt waren. Al deze onderdelen waren dus toen al recent geüpdatet.

40 Top, Internationale, geeft B. Stereotypen en C. Waarden, normen. Hier worden dus blijkbaar stereotypen, waarden en normen samengevoegd en “Thuisland, Nationaliteit” ertussen geschoven. Dit kunst- en vliegwerk lijkt me voor discussie vatbaar. “Thuisland” is de vertaling van “Homeland”.

4 Leeftijd, gender, groep

- A. Algemeen
- B. Vrouwen
- C. Mannen
- D. Huwelijk, familie⁴¹
- E. Kinderen, adolescentie⁴²
- F. *Oude* mensen
- G. Verwantschap, adoptie, *peetouders*⁴³
- H. *Buurt*⁴⁴
- I. Andere sociale groepen

5. Economie, wereld van de arbeid, beroepen

- A. Algemeen
- B. Verzamelen, jagen, vissen
- C. Landbouw en veeteelt, bosbouw, tuinbouw
- D. Mijnbouw
- E. Andere takken van de economie
- F. Ambachten⁴⁵
- G. *Arbeiders, landarbeiders, fabrieksarbeiders, seizoenarbeiders*
- H. *Verkeer en vervoer*
- I. *Handel, maten en gewichten, geld*
- J. *Kalender, tijdrekening*
- K. *Toerisme*
- L. *Militaire dienst, politie*⁴⁶

6. Volkskunst, populaire esthetiek

- A. Algemeen
- B. Beeldtaal⁴⁷
- C. Textiel
- D. Hout
- E. Keramiek
- F. Steen
- G. Metaal

41 Moet “family” als familie of als gezin vertaald worden? Hoe past men LGBTQ+ of andere gender- of samenlevingsvormen dan M/V of een huwelijk in dit patroon?

42 In plaats van “jongeren”.

43 In plaats van verwantschap, adoptie, peterschap.

44 “Neighbourhood”, bij Top, Internationale; “Buren”.

45 “Handicrafts”.

46 Dit is grondig door elkaar geschud. Vergelijk met Top, Internationale, p. 35-36: G. Arbeiders, H. Landarbeiders, I. Fabrieksarbeiders, J. Seizoenarbeiders, L. Verkeer en transport, toerisme, 1. Verkeer en Transport, 2 toerisme, L. Handel, M. Kalender, tijdrekening, maten, gewichten, geld. Nieuw is dus het extra benadrukken van toerisme en van leger en politie.

47 “imagery”. In Top, Internationale, p. 36: “B. Prentkunst”.

- H. Glas
- I. Overige⁴⁸

7. Tekens, symbolen, gesticulaties, gebaren.⁴⁹

- A. Algemeen
- B. Specifiek

8. Kledij

- A. Algemeen
- B. Kledingstijlen
- C. Kledingstukken
- D. Accessoires, Versieringen⁵⁰

9. Voeding

- A. Algemeen
- B. Technieken⁵¹

48 Bij Top, Internationale is er nog een J. Kunststoffen en wordt in plaats van de materialen ook over textielkunst, hout-, steen- en metaalbewerking gesproken.

49 "Tokens, Symbols, Gesticulations, Gestures". Bij Top, Internationale, "T. Uithangtekens, symbolen, gebaren, tekens".

50 "Accessories, Ornamentation." Deze rubriek ("dress") is bij Top, Internationale, nog: 8. Kledij, A. Algemeen, B. Kleding, C. Onderdelen. 1. Afzonderlijke kledingstukken. 2. Accessoires. 3. Juwelen." Kledij was een van de domeinen die uitgekozen waren om in de jaren 1990 over te discussiëren in de werkgroepen van de IVB. Na het evacueren van "traditionele klederdracht" als concept, kwamen ook mode, kledingindustrie, enzovoort in beeld. Zie Rainer Alsheimer, 'Die IVB-Fachsystematik und Gliederung. Ergebnisse der Tagung in Lilienthal 1990', in: Klaus Beitzl & Eva Kausel, *Internationale und nationale volkskundliche Bibliographien. Spiegel der Wissenschaft Volkskunde/Europäische Ethnologie*, Wenen, Verein für Volkskunde, 1991, p. 9-40, p. 14-15. In de volgende publicatie over de IVB deed Rainer Alsheimer het boekje iets meer open en maakte hij duidelijk hoe gevoelig en gevaarlijk deze discussie te Lilienthal in 1990 wel was: "Nicht deutlich erkennbar in den „Notizen“ Beitzls: der erste „Krach“ innerhalb der Arbeitsgruppe. Kolleginnen und Kollegen aus West-Deutschland hatten anhand der Überschrift des Kapitels VIII (damals: Tracht, Schmuck) die Kanon-Diskussion der endsechziger Jahre wieder entfacht. Am Beispiel der „Tracht“ wurde ausdauernd über die Verwendbarkeit dieser Bezeichnung für regionale Kleidungsformen gestritten. Zum Verdruß verschiedener Vertreter anderer europäischer Länder (Polen, Norwegen, Belgien), die zu erkennen gaben, daß sie nicht bereit waren, die bundesrepublikanische Folklorismus-Debatte nachzuvollziehen. Als dennoch ein terminologischer Purismusstreit ausbrach, den wir zur Genüge aus der deutschen Museumslandschaft kennen (dort werden mißbeliebige Benennungen verboten: Tracht, Volkskunst, Heimatmuseum, Kitsch usw.), drohten einige Europäer, die Arbeitsgruppe zu verlassen. Gerettet wurde die weitere Zusammenarbeit durch den Vorschlag, einzelne Teile der Systematik jeweils Spezialisten unseres Faches zur Überarbeitung und Neugliederung anzuvertrauen und sich so für die 1991 in Neusiedl (Österreich) geplante 2. Sitzung der Arbeitsgruppe vorzubereiten." Zie R. Alsheimer, 'Die Systematikdiskussion der IVB-Mitarbeiter als Austausch von europäischen (Volks-)Kulturmodellen', in: R. Alsheimer e.a. (red.), *Internationale Volkskundliche Bibliographie. Systematik Und Datenbanken*, Wenen, Verein für Volkskunde, 1996, p. 11-18, citaat p. 14.

51 Heel de rubriek negen was cursief in Top, Internationale. In B werd "(bereiding, bewaring) geschrapt.

- C. Voedingsgewoonten
- D. Afzonderlijke voedingsmiddelen, specerijen, luxe-items⁵²

10. Nederzetting, cultuurlandschap

- A. Algemeen
- B. Landelijke nederzetting
- C. Stedelijke nederzetting
- D. Cultuurlandschap⁵³
- E. Overige

Architectuur, bouwen, wonen⁵⁴

- A. Algemeen
- B. Woonhuis en levenswijzen
- C. Boerderij- en bedrijfsgebouwen
- D. Andere gebouwen: kerken, kapellen, openbare gebouwen
- E. Begraafplaatsen
- F. Monumenten
- G. Overige

12. Objecten

- A. Algemeen
- B. Meubels en huisraad
- C. Gereedschap
- D. Andere objecten

52 "D Individual Food Items, Spices, Luxury Items." Bij Top, Internationale, p. 36: "D. Afzonderlijke voedingsmiddelen, kruiden, genotmiddelen (drugs)". Het vervangen van "drugs" door "luxe-items" is voor discussie vatbaar, zeker als men de dynamiek in het heden wou/wil vatten. Waar zou men dan marihuana- (al dan niet "eigen kweek"), cocaïne- of heroïnegebruik of XTC, doping of tabak en alcohol moeten onderbrengen? Onder 3. Etniciteit, identiteit, levensstijlen; of onder 13. Gebruiken, feesten, spelen, vrijetijd; of onder 16. Gezondheid, ziekte, lichamelijkeheid?

53 In vergelijking met Top, Internationale, werd "landschappen" vervangen door "cultuurlandschap" en werden meervouden (nederzettingen, landschappen) in het enkelvoud gezet.

54 In vergelijking met Top, Internationale, werd het onderscheid "B. Landelijke architectuur" en "C. Stedelijke architectuur" weggewerkt. Opmerkelijk is ook het samensmelten van "boerderij- en bedrijfsgebouwen" en "D. Andere gebouwen: kerken, kapellen, openbare gebouwen" en het apart zetten van "F. Monumenten".

13. Gebruik, festival, spel, vrije tijd⁵⁵

- A. Algemeen
- B. *Folk Festival, Folklorebeweging*⁵⁶
- C. Levensloop
  - 1. Algemeen
  - 2. Geboorte, doop
  - 3. Liefde, verlovings, huwelijk
  - 4. Dood en begrafenissen
- D. Kalenderfeesten⁵⁷
  - 1. Algemeen
  - 2. Lente
  - 3. Zomer
  - 4. Herfst
  - 5. Winter
- E. Sport, Spellen
- F. Vakantie, Reizen⁵⁸
- G. Stielen, beroepen, verenigingen, broederschappen

14. Religie, vroomheid⁵⁹

- A. Algemeen
- B. Concepten en fenomenen
- C. Instellingen, gemeenschappen, spirituele bewegingen
  - 1. Algemeen
  - 2. Missionaire activiteiten
- D. Personages
- E. Riten, Cultussen
  - 1. Algemeen
  - 2. Heiligenaanbidding, Bedevaart
  - 3. Tijden, plaatsen
  - 4. Voorwerpen
  - 5. Wijdingen, gebeden
  - 6. Magie, hekserij

55 "Custom" werd als gebruik vertaald. Bij Top, Internationale, p. 37 staat er "13. Gebruiken, feesten, spelen, vrijetijd".

56 Dit is een opmerkelijke toevoeging ter vervanging van "B. Dagelijks leven". Top, Internationale, p. 37.

57 Eigenlijk staat er "The Year's Round" wat ook als de jaarronde of jaarcyclus kan worden vertaald.

58 ("Holidays, Travel"). De volgorde van de letters is veranderd ten opzichte van de indeling besproken door Top, Internationale, p. 38, door het weglaten van E. Sexegebonden gebruiken en F. Lokale, regionale feesten.

59 "Piety", in Top, Internationale, p. 38 "devotie". Voor een kritische reflectie, zie onder andere P. Nissen, 'Percepties van sacraliteit. Over religieuze volkscultuur', in: T. Dekker, H. Roodenburg, G. Rooijackers (red.), *Volkscultuur. Een inleiding in de Nederlandse etnologie*, Nijmegen, Uitgeverij SUN, 2000, p. 231-281.

15. Populaire kennis

- A. Algemeen
- B. Plantenkennis
- C. Dierenkennis
- D. Weer- en sterrenkennis⁶⁰
- E. Astrologie, waarzeggerij, helderziendheid, droomverklaring
- F. Volkseducatie, school⁶¹
- G. Technologie, Alchemie
- H. Overige

16 Gezondheid, ziekte, lichamelijkheid

- A. Algemeen
- B. Ziekten
- C. Genezing
- D. Hygiëne
- E. Seksualiteit
- F. *Lichaam*⁶²
- G. Overige

17. *Juridische ethnologie*⁶³

- A. Algemeen
- B. Bijzonder

18. “Folklore”⁶⁴

- A. Algemeen
- B. Collecties
- C. Context en functie

19. Lieder

- A. Algemeen
- B. Collecties
- C. Context en functie

60 Top, Internationale, p. 38 gebruikt de terminologie “15. Volkswetenschap, B. Volksplantkunde, C. Volksdierkunde, D. Weer- en sterrenkunde.”

61 Folk Education, School.

62 F. Lichaam (“Body”) werd er aan toegevoegd en C1. Genezers en C2 Middelen tot genezing werd weggelaten.

63 Top, Internationale, p. 39 gebruikte het gebruikelijke “17. Rechterlijke volkskunde”.

64 In het Engels: folklore. Bij Top, Internationale, p. 39, gepresenteerd als “18. Literaire volkskunde: motieven en thema’s”. In de IVB 1999 in het Frans “18. *poésie populaire*”, in het Engels “18. *Folklore*” en in het Duits “18 *Volksdichtung*”.

- D. Balladen en epische gezangen
- E. Historische liederen, politieke liederen, liedbladen (“broadside ballads”), gezelschapsliedjes
- F. Geestelijke liederen
- G. Liefdesliederen en lyrische gezangen
- H. Rituele liederen, feestliederen
- I. Beroeps- en professionele liedjes
- J. Kinderliedjes, slaapliedjes
- K. Popsongs ([M. Jacobs:] in het Engels, vergelijk: in het Duits *Schlager* en in het Frans *Tubes populaires*)
- L. Andere nummers⁶⁵

20. Muziek, dans

- A. Algemeen
- b. Collecties
- C. Context en functie
- D. Vocale muziek
- E. Instrumentale muziek
- F. Muziekinstrumenten
- G. Dans

21. Populaire literatuur en verhalen⁶⁶

- A. Algemeen
- B. Gemengde collecties
- C. Context en functie
- D. Motieven en thema’s
- E. Verhalen
  - 1. Studies
  - 2. Collecties
- F. Sprookjes
  - 1. Studies
  - 2. Collecties
- G. Sagen
  - 1. Studies
  - 2. Collecties
- H. Fabels
- I. Grappen, anekdotes, komische verhalen
- J. Christelijke legendes

65 Bij Top, Internationale, volgt onder M dan een overzicht van “volksliederen per taalgebied”, waarbij weer alle talen die onder “2. Regionale volkskunde” gedifferentieerd werden opnieuw de revue passeren.

66 Vergelijk met de bespreking van het veld in die periode in T. Meder & E. Venbrux, ‘Vertelcultuur’, in: T. Dekker, H. Roodenburg, G. Rooijackers (red.), *Volkscultuur. Een inleiding in de Nederlandse etnologie*, Nijmegen, Uitgeverij SUN, 2000, p. 282-336.

- K. Andere populaire literatuur en leesmateriaal
- L. Kleine genres
  - 1. Algemeen
  - 2. Collecties
  - 3. Spreekwoorden, gezegden
  - 4. Raadsels
  - 5. Andere kleine genres

22. Taal

- A. Algemeen
- B. Collecties
- C. Context en functie
- D. Dialecten
- E. Sociolecten
- F. Namen

23. Populair drama, circus, entertainment

- A. Algemeen
- B. Collecties
- C. Context en functie
- D. Populair drama, epische toneelstukken⁶⁷
- E. Circus
- F. Overig

24. Media

- A. Algemeen
- B. Pers, kranten, tijdschriften, magazines
- C. Film, televisie, video
- D. Radio, geluidsdragers
- E. Telecommunicatie, computers, multimedia

Is het nu later/te laat?

Het volstaat om alleen al maar te reflecteren over de laatste categorie “24. Media” die in het door Stefaan Top in 1994 in *Volkskunde* gepubliceerde overzicht nog leeg bleef, om een belangrijk probleem met de houdbaarheidsdatum te vatten. Of hoeveel moet 24E niet dekken? In 2000 pleitte ik in het laatste nummer van *Volkkundig Bulletin* expliciet om ook in etnologisch of volkskundig onderzoek veel aandacht te besteden aan cybercultuur, computerondersteunde

67 Top, Internationale, p. 41, splitst dit op in twee categorieën die niet onbekend waren in het sociaal-cultureel werk (toen “volksontwikkeling” genoemd) in Vlaanderen in die periode: “D. Volkstoneel. E. Amateurtoneel”.

communicatie en “volkscultuur” op het internet, cyberetnologie, ... Het is een interessante oefening na te denken hoe allerlei vormen van digitaal erfgoed, de vele manier waarop gsm's en smartphones worden gebruikt, cybercultuur en fenomenen op sociale media of in gaming een plaats hadden moeten krijgen in de vakjes van de hierboven weergegeven parateksten.⁶⁸ Sociale media, smartphones, Twitter/X, YouTube, TikTok, streaming, het wereldwijde web, netwerken allerhande: het heeft het (samen)leven grondig veranderd. Vele mensen ter wereld kregen niet alleen toegang tot heel veel informatie en allerlei werelden van ‘augmented’ of ‘virtual reality’, “gaming”, maar ook tot veel bovenlokale, vaak globale netwerken van mensen waarmee men interactie kon komen en waarbij tradities en vormen van groeps cultuur ontstonden en ontstaan. De geografische of taalkundige grenzen, maar ook de sociale grenzen, die mee de kern van het plan Hoffmann-Krayer bepaalden, werden meer dan ooit irrelevant.

Allerlei demografische evoluties onder invloed van migratie die in de 21e eeuw duidelijk werden, passen niet in de kaders van de “Europese etnologie”. Hoeveel kan men stoppen in een varia-categorie als 2A17: Andere taalgebieden? Wat met het in vele Belgische en Nederlandse huiskamers gesproken Arabisch? Of de Tamazight-talen bijvoorbeeld? Of Chinees of allerlei Afrikaanse talen? Wat met expats, politieke vluchtelingen en mensen zonder papieren? Wat met moskeeën en synagogen? Strooiweides of natuurbegraafplaatsen? Studio 100-producten?

Naast de stormachtige technologische (nieuwe) mediarevoluties en ingrijpen demografische evoluties met grote effecten op de vormen van samenleven en groeps culturen, waarvan de effecten slechts geleidelijk te merken zijn, was er een andere grote conceptuele revolutie die zich zou voltrekken in het begin van de 21e eeuw, in het hart van de “oude volkskundige canon”, namelijk de verbreding en proliferatie van het erfgoedparadigma in het algemeen en vooral (maar niet alleen) heel de impact van de Conventie voor het borgen van immaterieel erfgoed (UNESCO, 2003). Dit wordt onderzocht in andere bijdragen in dit nummer van Volkskunde.

Toch een millenniumbug voor volkskunde: de implosie van de IVB in het begin van de 21e eeuw

Het in 1994 en daarna 2004 gelanceerde bibliografisch plan was een poging om een monument uit 1917-1919 (dat toen al de wetenschappelijke productie in de studie van “folklore” en volkskunde in de twee decennia voor en na 1900 probeerde te capteren) op te kalefateren. In 1994 besprak Stefaan Top de nieuwe indeling kritisch en onderstreepte hij de verschillen tussen de officiële

68 M. Jacobs, ‘Folklore in Cyberie in het Jaar Twee Kilo. Oude modellen en nieuwe media’, *Volkskundig Bulletin* 26, 2000, 3, p. 3-41. Over het in schoonheid afronden van een eeuw of publicatiereeks gesproken, in het genereuze aanbod van gedigitaliseerde versies van (bijna) alle nummers van *Volkskundig Bulletin*, bleek in 2023 het laatste nummer uit 2000 nog steeds vergeten te zijn: <https://www.meertens.knaw.nl/meertenspublicaties/index.php?act=vb> (bezocht op 10-12-2023). Wanneer wordt dit loshangend eindje opgelost ...?

Duitse, Engelse en Franse benamingen van de rubrieken. Met andere woorden, de interne consistentie, binnen de bandbreedte, maar over de grenzen van Europese landen heen. Eigenlijk hadden Rainer Alsheimer (Duits), Alexander Fenton (Engels) en Thomas Schippers (Frans) hun eigen stijl en interpretaties gelegd in de parateksten die één conform systeem hadden moeten vormen; waarom niet: eenheid in verscheidenheid, “*lost and found in translation*”. Zoals eerder aangeduid botste Rooleid er tien jaar later ook frontaal op: al die verschillende benamingen en interpretaties van medewerkers en tolken. Top wees op diverse doodlopende straatjes en fouten (waarom is er een 2A en geen 2B, ...?). Zelfs de algemene coördinatrice van het project, Karin Rooleid, zou tien jaar later blijk geven van enige reserve: “*in the course of the present editorial work the undersigned one had tried to comprehend the arrangement of the bibliography.*”⁶⁹ De nieuwe generatie die met het systeem aan de slag ging of moest gaan in de 21e eeuw, merkte hoe moeilijk het was om met de oude volkskundige blik te blijven selecteren, zelfs en onder andere in een groep van tijdschriften die in Web of Knowledge/Web of Science nog met het koepelbegrip folklore werden aangeduid. In Vlaanderen werd in de jaren 1990 en 2000 niet eens met het systeem dat Top in 1994 beschreef gewerkt, maar werd in het tijdschrift *Volkskunde*, in de laatste afleveringen van de Nederlandse Volkskundige Bibliografie, en in de Jaarboeken van de Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde, Vlaamse Afdeling en daarna het Vlaam Centrum voor Volkscultuur – in opdracht van het bestuur – nog met oudere versies van het plan Hoffmann-Krayer gewerkt.

De bijdrage voor de laatste aflevering van de Internationale Etnologische Bibliografie over de productie in het jaar 1999 werd niet langer door Stefaan Top, maar door Jeroen Walterus, een professionele medewerker van het toen pas opgerichte Vlaams Centrum voor Volkscultuur (VCV) aangeleverd. Hij kon gebruik maken van een grote databank die door een ploeg onderzoekers in het VCV (waarvan ik deel uitmaakte) in de eerste drie jaar van de 21e eeuw in opdracht van de Raad van Bestuur werd aangelegd om de volkskundige bibliografie in de Jaarboeken van Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde, Vlaamse afdeling (die in 1998-1999 werd opgeheven) die tot 1993 was gerealiseerd, af te werken. Versta, tot en met 1999 verder te zetten. Er werden, doorgaans op papier (gelet op het feit dat het digitale aanbod nog heel beperkt was bij het begin van de eeuw: de grote operaties van Google of de kleine initiatieven à la DBNL.nl of Delpher.nl moesten toen nog op gang komen) vele duizenden titels van artikels geëxcerpeerd en in het keurslijf van het “oude” plan Hoffmann-Krayer gedwongen. Dat leidde tot vele honderden discussiepunten en -momenten, over de relevantie van dat plan in de 21e eeuw, de keuze van toewijzingen in een bepaalde categorie, frustratie over het niet aan diverse categorieën kunnen toewijzen van publicaties die volgens ons over volkscultuur gingen. Bovendien bleek dat de databank die we hadden aangelegd niet eens vlot bruikbaar om internationaal de oogst van 1999 aan te leveren, omdat we niet met het nieuwere plan hadden gewerkt en de rubrieken ook daarna in beweging zouden zijn en er dus zou moeten gewacht tot het

69 Rooleid, *International*, p. 123.

internationale bibliografisch comité, SIEF of andere gremia, iets zouden beslist hebben. IVB leek geen oplossing te bieden maar eerder een doodlopend straatje te zijn. Onze conclusie als jonge professionals van het Vlaams Centrum voor Volkscultuur was duidelijk: afsluiten en hier niet onze collectieve energie en uiteindelijk belastingsgeld insteken. Het team kon de Raad van Bestuur en voorzitter Stefaan Top van het Vlaams Centrum voor Volkscultuur overtuigen dat de voortzetting van een traject met de oude of opgekalefaterde versies van het plan Hoffmann-Krayer geen optimale investering van tijd, geld en andere middelen was voor een steunpunt voor volkscultuur dat impact wou hebben, onder meer op, via en in het zich toen snel ontwikkelende (immaterieel) erfgoedparadigma en -beleid en op de netwerken van vrijwilligers. Het gaf een zicht op meer vruchtbare benaderingen, de ctrl-alt-delete-operatie die gepaard ging met de afwijzing van de terminologie van folklore, volkscultuur en traditionele volkskunde en te trachten te werken met een beperkte set woorden uit een UNESCO Conventie (2003) en daarna van de operationele richtlijnen en andere instrumenten uit het Blauwe Boekje van de *Basic Texts* en zo terug op te bouwen. Dat leek voor de volgende drie à vier decennia een vruchtbaardere strategie, waarbij niet alleen door experts maar door “gemeenschappen, groepen en individuen” en andere stakeholders een rol wordt gespeeld, een kans ook om de technologische ontwikkelingen te gebruiken en te gaan voor nieuwe kansen voor vruchtbaar werk, kansen op nieuwe dromen en daden. De operatie rond “*appropriate vocabulary*” leek en (b)lijkt een heilzaam antibioticum, toch voor een tijd. Of is het slechts homeopathie? Er werd ook gewerkt aan het in beeld brengen van actoren (onder andere via het in Faro in 2005 in de kaderconventie van de Raad van Europa over de waarde van cultureel erfgoed voor de maatschappij gelanceerde concept van “erfgoedgemeenschappen”) in de wereld van “volkscultuur” en bij uitbreiding cultureel erfgoed. Er werd wat tijd gekocht, maar nieuwe oplossingen zijn nodig, onder meer om te werken rond dat heel brede concept van erfgoed en het zoeken en in beeld brengen van de rollen en het potentieel van “cultuur” voor (onder meer) duurzame ontwikkeling.

Er was het besef dat dit soort werk met op papier gedrukte tijdschriften geen wissel op de toekomst kon zijn, maar tegelijkertijd ook dat andere presentatie- en zoekstrategieën mogelijk zouden worden, als al die tijdschriften niet meer op papier maar elektronisch konden worden verwerkt en gemobiliseerd. In tal van wetenschappen werd iets (door)ontwikkeld, via instrumenten zoals Web of Science of Scopus, en later diverse toepassingen van Google. Het is haast symbolisch dat in 2004, het jaar dat Google Scholar werd gelanceerd, op diverse niveaus de internationale bibliografische dromen en projecten in volkskunde/*folklore studies*/etnologie werden opgegeven. De tien jaar voor en na 2000 was de zwanenzang van een eeuw inspanningen met parateksten die op kartonnen steekkaarten pasten en het definitieve afscheid van een plan om die wereld gestructureerd en structurerend te (re) presenteren.

ABSTRACTS

**“We will talk about it later ...”
On disciplinary discourses and
practices, before and with
electronic data processing”**

‘Daar spreken we nog over ...’

Over disciplineaire vertogen en
praktijken, voor en met elektronische
dataverwerking

Marc Jacobs

This contribution introduces a series of articles titled “reculer pour mieux sauter” (meaning “moving back to take a better leap”), which are featured in this and subsequent issues of *Volkskunde*. The year 2000 was not only a significant milestone in the field of *volkskunde*, but it also appears to be the culmination of a period of (announcing) changes in scholarly practices, name-giving, and discourses across various institutions and networks in the Low Countries. Is it true that today there are no longer any “volkskundigen” – a Dutch equivalent of folklorists or ethnologists – in Flanders or the Netherlands? Has the Dutch term or even national(istic) version for (European) “ethnology” become an alternative since 2000? And/or has the paradigm of safeguarding intangible cultural heritage paradigm superseded everything? Or is it the transdisciplinary notion of heritage? And (critical) heritage studies? Is it not time to be inspired by programmes such as Anne Eriksen’s, wherein one distinguishes and considers precursors with valuable experiences and documentary heritage, while

simultaneously embracing not only the power of the concept of “heritage” in the 21st century but also the novel possibilities of computer and other technologies?

In this issue’s contributions, “mainly moving back”, special attention is devoted to the role of the Hoffmann-Krayer classification and how it was used in the 20th century, especially in the Low Countries. What are the outcomes of such systems of managing paratexts and the utilization of index cards? What are the outcomes and potentials of the plan Garfield, Web of Science, and other knowledge management systems? In order to devise and discover novel strategies, it is advantageous to examine the experiences and tactics employed in the past of components of the transdisciplinary field of heritage studies, as well as the diverse disciplines that bear various names, in order to establish a system. Just carrying on or mainly building on the possibilities of electronic bibliometric tools that are now available proves insufficient in the field of (intangible) heritage (studies), hence the “reculer pour mieux sauter”-attempt at the beginning of the third decade after 2000.

Keywords: index cards, bibliographic system, classification plan, Hoffmann-Krayer, bibliometrics, folklore studies, ethnology, safeguarding intangible heritage, electronic data management, Flanders

Index Cards, boxes, and publications: the guts of “folklore studies” in the 20th century

Steekkaarten, -bakken en publicaties: de ingewanden van de ‘volkskunde’ in de 20e eeuw
Marc Jacobs

This contribution examines practices for organizing paratexts of articles and reviews in journals for folklore studies by using index cards, including transcribing, cutting and pasting bibliographic information and using the classification plan Hoffmann-Krayer, as developed at the beginning of the 20th century. How did the organization of these bibliographic systems in folklore studies in Flanders (and other parts of the Low Countries) evolve? What was for instance the significance of the “*Nederlandse Volkskundige Bibliografie*”, a major project launched and managed by (the) K.C. Peeters (family) in the second half of the 20th century? What is the mechanism by which such systems were initiated, developed, and ultimately terminated?

Keywords: index cards, classification plans, Hoffman-Krayer, bibliographic system, folklore studies

Paratexts, folklore, ethnology and bibliographic instruments in the 20th century

Parateksten, folklore, volkskunde en bibliografische instrumenten in de 20e eeuw.
Marc Jacobs

The concept of paratexts (Gerard Genette) is useful for understanding the evolution and intertwining of

concepts like folklore, “Volkskunde” and ethnology in general and the importance of bibliographic systems in particular, like the productions made with the classification plan of Eduard Hoffmann-Krayer. This is a component of a broader reflection on the pre-existing components of the current paradigm of heritage and heritage studies, as proposed by Anne Eriksen. This article examines the mechanisms of organizing information and their impact on the emergence of a broader canon. Throughout these processes, UNESCO played a significant role in various episodes, ranging from providing support to CIAP/SIEF to the present paradigm of safeguarding intangible cultural heritage.

Keywords: paratext, folklore, Volkskunde, bibliographic instruments, 20th century, Hoffmann-Krayer, safeguarding, CIAP, SIEF, intangible cultural heritage

A swan song and practical issues. The classification plan Hoffmann-Krayer and the International Bibliography of Ethnology at the beginning of the 21st century

Een zwanenzang en praktische bezwaren. Het plan Hoffmann-Krayer en de Internationale (Europese) Etnologische Bibliografie in het begin van de 21e eeuw
Marc Jacobs

Throughout the 20th century, a Dutch translation of the most recent revision of the classification plan Hoffmann-Krayer was frequently published and debated in *Volkskunde*, until the final contribution by

Stefaan Top in 1994. Later that year, the editors decided not to update the bibliographic overview plan used in their journal until further notice. In this article, we discuss the last phase of the International Bibliography of Folklore/Ethnology and the failed attempts to update several rubrics of the plan. In order to reach “closure” in *Volkskunde*, the last version of the classification plan in Dutch is published and discussed.

Keywords: Hoffmann-Krayer, bibliography, folklore studies, International Folklore Bibliography, ethnology, International Bibliography of Ethnology

ctrl-d, ctrl-h, shift-ctrl-x, crt-alt-del, in and after the year 2000. Ethnology, Popular Culture and Intangible Heritage

ctrl-d, ctrl-h, shift-ctrl-x, crt-alt-del, in en na 2000. Etnologie, Volkscultuur, Immaterieel Erfgoed
Marc Jacobs

The years before and after the year 2000 saw a lot of discussion about words related to ethnology, popular culture, and intangible cultural heritage. How can this vocabulary be decoded and understood? A particular focus is given to the operation regarding the “appropriate vocabulary” as a component of the safeguarding intangible heritage paradigm of UNESCO in the 21st century, and the evolution of this debate.

Keywords: ethnology, popular culture, folklore, 2003 UNESCO convention, safeguarding, intangible heritage, appropriate vocabulary

Fragmentary bibliometric research on and in journals for folklore studies in the 21st century: explorations on Web of Science

Fragmentair bibliometrisch onderzoek naar en in “volkskundige tijdschriften” in de 21e eeuw: verkenningen via Web of Science
Marc Jacobs

In this anthology, various attempts to use Web of Science and scientometric tools to analyse characteristics of and in a set of journals on folklore studies are being reviewed, together with similar recent contributions using Web of Science data to discuss literature in journals like the *International Journal on Intangible Heritage* and the use of such tools without more in-depth knowledge of the field. It is clear that superficially using only data and tools for bibliometric analysis is not suited for the field of folklore studies/ethnology and the paradigm of safeguarding intangible cultural heritage. The challenge for subsequent contributions in the “pour mieux sauter”-attempt and beyond is set.

Keywords: bibliometrics, folklore studies, intangible cultural heritage, cyberculture, Web of Science

---

PERSONALIA

Marc Jacobs (1963) is sinds 2019 hoogleraar erfgoedstudies aan de Universiteit Antwerpen, Faculteit Ontwerpwetenschappen, in de opleidingen Erfgoedstudies en Conservatie-Restauratie. Hij is verbonden aan de onderzoeksgroep ARCHES (Antwerp Cultural Heritage Sciences). Daarnaast is hij ook hoofddocent erfgoedstudies en coördinator van de UNESCO-leerstoel kritische erfgoedstudies en het borgen van immaterieel cultureel erfgoed in de vakgroep kunstwetenschappen en archeologie aan de Vrije Universiteit Brussel. Tot 2019 was hij directeur van FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed.

marc.jacobs@uantwerpen.be &

marc.ml.jacobs@vub.be

<https://orcid.org/0000-0002-5967-3053>

De meeste “volkskundige” fichebakken in privéwoningen zijn ondertussen leeggemaakt, afgevoerd of verdwenen, zo leerde een rondvraag bij de nog levende protagonisten. Al die bibliografische apparaten, de resultaten van vele werkuren, zijn geruisloos verdwenen. Max Van den Berg, oud-redacteur van Volkskunde, werd op 10 februari 2024 negentig. Hij meldde dat de bakken met de “kleine fiches” – die met bibliografische steekkaarten – ondertussen al een hele tijd zijn leeggemaakt. Een handvol bakken met fragmenten van verwerkt sagenmateriaal en veel (ondertussen) lege ruimte bleef bewaard. Het toetsenbord van een hedendaagse Apple op de achtergrond verklikt wat er deze eeuw is gekomen.

(foto Max Van den Berg, met enkele overgebleven souvenirs uit een actieve onderzoekerspraktijk in de vorige eeuw).

Reculer/Sauter

Marc Jacobs , 'Daar spreken we nog over ...'. Over disciplinaire vertogen en praktijken, voor en met elektronische dataverwerking	333
Marc Jacobs , Steekkaarten, -bakken en publicaties: de ingewanden van de 'volkskunde' in de 20e eeuw	339
Marc Jacobs , Parateksten, folklore, volkskunde en bibliografische instrumenten in de 20e eeuw	375
Marc Jacobs , Een zwanenzang en praktische bezwaren. Het plan Hoffmann-Krayer en de <i>Internationale (Europese) Etnologische Bibliografie</i> in het begin van de 21e eeuw	401
Marc Jacobs , <i>ctrl-d, ctrl-h, shift-ctrl-x, ctrl-alt-del</i> , in en na 2000. Etnologie, Volkscultuur, Immaterieel Erfgoed	423
Marc Jacobs , Fragmentair bibliometrisch onderzoek naar en in "volkskundige tijdschriften" in de 21e eeuw: verkenningen via Web of Science	447

Recensies

* Kevin Absilis, <i>Het slechte geweten van Vlaanderen. Nationalisme, racisme en kolonialisme in de tijd van Hendrik Conscience</i> (Alex Vanneste)	475
* Geert Berings, <i>Hak om, die boom. Een verhaal van de kerstening in Vlaanderen</i> (Alex Vanneste)	478
* Jan-Auwke Diepenhorst, <i>Rivalen in het beloofde land. Een geschiedenis van Joden en Palestijnen</i> (Alex Vanneste)	481
* Dorina Dragnea, Emmanouil Ger. Varvounis, Evelyn Reuter, Petko Hristov and Susan Sorek, eds., <i>Pilgrimage in the Christian Balkan World. The Path to Touch the Sacred and Holy</i> (Hans Geybels)	486
* Alain Gerlache, <i>Het verhaal van Wallonië</i> (Alex Vanneste)	488
* Jan Huyghe, <i>De IJzervloed. Westhoek, kerstnacht 1993</i> (Paul Catteeuw)	491
* Chiara Mannoni, <i>Artistic Canons and Legal Protection. Developing Policies to Preserve, Administer and Trade Artworks in 19th-Century Rome and Athens & Art in Early Modern Law. Evolving procedures for heritage protection in 15th- to 18th-century Europe</i> (Marc Jacobs)	494
* Peter Pels, <i>The Spirit of Matter. Modernity, Religion, and the Power of Objects, Methodology and History in Anthropology</i> (Hans Geybels)	498
* Karl Scheerlinck, <i>Naar zee! Belgische kustaffiches 1886-1965 (Collectie Roland Florizoone)</i> (Alex Vanneste)	499
* Dan Stone, <i>De Holocaust. Een onvoltooide geschiedenis</i> (Alex Vanneste)	502
* Peter van der Veen & Marjolein van der Veen, <i>The Linguist's Family. Toraja in the Dutch Indies, prisoners of wartime Japan and the Republic of Indonesia</i> (Paul Catteeuw)	504
* Jos Vandervelden, <i>De mooiste geschiedenis van België. Het verleden van een land door de ogen van zijn grootste schilders</i> (Alex Vanneste)	506
* Stephan Vanfleteren, <i>Atelier</i> (Paul Catteeuw)	508
* Frank Vermeulen, <i>Over Indië. Herinneringen aan Indonesië in de koloniale tijd</i> (Paul Catteeuw)	510
* Johan H. Winkelman, <i>Fragmenten van de Vlaamse Roman van de Roos (ca. 1300). Over minnepijn en liefdesgeluk in de middeleeuwen. Lessen in liefde voor lieden van toen en nu</i> (Alex Vanneste)	512
* Robert Wiśniewski, Raymond Van Dam & Bryan Ward-Perkins, red., <i>Interacting with Saints in the Late Antique and Medieval Worlds</i> (Hans Geybels)	515

Abstracts	519

Personalia	523